

LAGER III

MICHAL CHOCHOLATÝ

Michal Chocholatý

LAGER III

„Jednou, když jsem lopatou seškraboval připečené ostatky obětí plynových komor, už se stmívalo a ve vzduchu byla cítit spálenina. Vrcholky borovic, které obrůstaly Lager drei, se odrážely na hutné oranžové záři zapadajícího slunce, pod kterým zely otevřené útroby oddychujících plynových komor. Tenkrát mi připomínaly otevřené trouby, které vychladají po dlouhém pečení. Byly nečinné, jako by odpočívaly. Byl slyšet zvuk lopaty, kterou jsem dřel o železniční koleje roštu, a ten se mísil s ozvěnami drcených kostí, které spalovač neproměnil v popel. V Lageru drei se uklízelo. Do tmy muselo být všechno hotové. Šlo to hladce. V ,čajovně‘ popíjel Bauer se svými kumpány. Když pak šel na obchůzku, s lahví vína v ruce, ze které co chvíli upíjel dlouhými doušky, zastavil se u mě a jen tak mě při práci pozoroval.“

„Tajemství se pokouší uvědomovat si samo sebe. Ten, kdo je sám hádankou, se snaží hádanku rozluštit.“

Lawrence Kushner

I.

Lákán smrtí jako něčím hmatatelným, něčím, co každý z nás již „prožil“. Uhnětení ze smrti, ve smrti opět spočineme. Je to jako střídání ročních období. Říká se, že Kleombrotos z Ambrakie, potom co si přečetl Platónovo dílo, rozhodl se ukončit svůj život skokem z vysoké hradby... Platón, ač se v jednom ze svých děl pokoušel promlouvat autoritou Sokratovou, vyřkl, že duše je něco *věkovitého a že dříve kdesi byla nevýslovně dlouhý čas a že znala a dělala velmi mnoho věcí*. Tak to stojí ve Faidónovi, díle, jež shrnuje základní Sokratovy názory, zatímco ten očekává svou brzkou popravu.

Ano. Ačkoli dílo Faidón je koncipováno tak, aby v nás vzbudilo pocit, že je Sokratovou výpovědí, ve skutečnosti jde o Platonovu zповěď. Dílo samotné lze tedy chápat jako něco, co ve skutečnosti není, ale jen se za to vydává. Cožpak však právě myšlenky v něm obsažené, a vlastně celá tak transparentní koncepce díla, není jedním ze signálů, jenž se pokouší upozornit na věci na první pohled naprosto *nezřejmé*? Cožpak není průvodcem v souvislostech tak umě spletitých, že je nemožné prohlédnout jejich podstatu? Cožpak není jen jedním z mnoha znamení, kterých si nevšímáme, i když je máme neustále před sebou, dokonce tak jasně poskládané v minulosti, kterou jsme se naučili brát jako soubor věcí minulých? Soubor, v němž lze jednotliviny univerzálně aplikovat na události právě probíhající?

V minulosti, současnosti, či budoucnosti je zakódován vzorec s řešením, který jsme se nenaučili používat. Zatím!

V každé maličkosti se skrývá smysl, odpověď na tak jasnou, a přesto neviděnou skutečnost.

René Descartes, filozof žijící převážnou část svého života na počátku sedmnáctého století, se na konci svých *Meditací o první filozofii* dobral závěru, že se nemusí bát obrazu, který mu denně zprostředkovávají smysly, jako nepravdivého. Přesto se jeho nejhlubší obavy dotýkají otázky snu, jenž by mohl splývat s bděním, tedy realitou. Dochází však k závěru, že přece je mezi obojím, tedy snem a bděním, velký rozdíl, což podporuje tvrzením, že kdyby se před ním během bdění někdo zničehonic objevil a hned zase zmizel, aniž by byl zřejmý jeho původ, i kam odešel, oprávněně by soudil, že jde nejspíše o vidinu nebo fantazma vykonstruované samotným mozkiem, tedy že objekt není pravým člověkem. Během bdění, naproti tomu, vnímá události tak, že u nich jasně pozoruje, odkud, kde a kdy k němu přicházejí, přičemž jsou vnímány v kontextu kontinuity s celým zbývajícím životem...

Dle mého soudu je Descartova premisa pravdivá, tedy aspoň ze sémantického hlediska. Proto, že je mnou přijatelná. Avšak i ona implikuje ne jeden signál a není domyšlena do důsledku, jako by nakonec popírala sebe samu. Descartes hovoří o snu a bdění. My bychom snad řekli o snu a realitě, přičemž hranice mezi oběma nemusí být při prožitku jednoho plně zřetelná. Snad každý ze stavů má svoji pravdu, svoji realitu. Vždyť obojí je v daném prožitkovém momentu více skutečné než to druhé...

a obojí bychom museli posoudit v kontextu s prožíváním opačné situace, a tehdy nebude náš úsudek objektivní, což je logické, jen paradoxně těžko připustitelné. V Descartově premise je zakotvena ona skutečnost celistvosti zbývajících života, tedy okamžiků, které se scelují v onu realitu. Nicméně, odkud se u něho bere přesvědčení o nadřazenosti zbývajících života nad ostatními prožitky? Co když se tímto souslovím „zbývajících život“ nevědomky dotýká stavu, o němž ve skutečnosti nehovoří, jen je j tuší? Kde bereme my jistotu o skutečnosti a existenci continuity onoho zbývajících života?

Jmenuji se Rostislav Knilbert. Přátelé, kterých nemám mnoho, mi říkají prostě Rosťa. Jsem pro ně Rosťa Knilbert. Narodil jsem se v západočeské metropoli, ve městě piva Plzeň v den čtyřicátého devátého výročí vzpoury ve vyhlazovacím táboře Sobibór, tedy čtrnáctého října devatenáct set devadesát dva. Historií nacistických táborů se zabývám již mnoho let. Dnes je mi dvacet pět. Čtvrtstoletí. Nepamatuji se přesně, kdy jsem si přečetl první knihu s tematikou nacistických táborů, ale vím zcela jistě, že nejvíce na mě zapůsobila kniha Richarda Glazara *Treblinka, slovo jak z dětské říkanky*. Glazar byl totiž jediným ze dvou dohledaných Čechů, kteří přežili tento tábor smrti. Přesněji řečeno tábor okamžitého vyhlazení pro Židy, kterých nebylo v době druhé světové války mnoho, ale přesto představovaly pilíř fenoménu, kterému jsme si zvykli říkat holocaust. Od Treblinky vedla cesta k prvnímu táboru tohoto druhu, Bežzec a nakonec i k Sobiboru.

Byl to právě holocaust, který již na gymnáziu, kam jsem chodil v letech 2008–2012, předurčil mé další vzdělávání. Holocaust mi

otevřel vrátka k historii, kterou jsem začal studovat v bakalářském studijním programu v letech 2012–2015 na Katedře historických věd Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Za bakalářskou práci, která pojednávala o táborech operace Reinhardt, tedy Bežec, Sobiboru a Treblince, jsem získal pochvalu děkana, a po obdržení bakalářského titulu bylo nadevše jasné, že budu pokračovat v navazujícím magisterském studijním programu v oboru moderních dějin. Opět v Plzni. Magisterský titul jsem získal v roce 2017 obhajobou diplomové práce, která se soustředila na komparaci táborů smrti Sobibór a Treblinka, protože tyto dva tábory okamžitého vyhlazení spojovaly neobyčejné, v některých ohledech až transcendentální prvky. Nešlo o pouhou technologickou či urbanistickou shodu, zde bylo něco víc, něco, co překračovalo hranice tradiční historické predikce. A tuto mimořádnou emanaci jsem se pokusil vtělit do své práce, za kterou jsem byl opět honorován děkanovou pochvalou.

Bylo zcela zřejmé, že ve studiu historie budu pokračovat prostřednictvím doktorského studijního programu. Jak jinak než v Plzni. V roce 2017 jsem tak byl přijat do programu na základě svého projektu disertační práce, jejíž téma se již plně koncentruje pouze na Sobibor, konkrétně na tamní sektor smrti s plynovými komorami a spalovacími rošty, který byl striktně separován od zbytku tábora, a zdejší vězni se nesměli s vězni z ostatních táborových částí stýkat. Toto téma, které jsem si, stejně jako témata předešlých kvalifikačních prací, zvolil sám, se pro mne stalo obrovskou výzvou, neboť tradičně se má za to, že ze sobiborského sektoru smrti se nezachránil žádný

z židovských vězňů, kteří byli přinuceni vytahovat mrtvoly z plynových komor, pohřbívat je v masových hrobech a později je klást na otevřená krematoria, zhotovená z kolejnic položených nad vykotlanou jámou, k jejich zpopelnění. Věděl jsem tudíž, že bude obtížné historicky rekonstruovat tuto táborovou část právě z perspektivy sobiborských židovských hrobníků, zřejmě stejně jako v Treblince nazývaných Totenjuden, volně přeloženo „Židé z brigády mrtvých“, protože jejich práce nespočívala v ničem jiném než v kontaktu s nahou smrtí.

Vedoucím mého doktorského studia je uznávaný historik s působností jak v Plzni, tak na Karlově univerzitě v Praze. Je mu něco málo přes sedmdesát let a jedná se o profesora Strnada. Jsem teprve v prvním ročníku doktorského studia, které, jak doufám, dokončím v roce 2020 úspěšnou obhajobou své disertace, nesoucí pracovní název *Lager drei: sobiborský sektor smrti*. Alespoň tak je to uvedeno na stránkách naší katedry v sekci *personalia*, kde jsem zařazen mezi asi třemi desítkami doktorandů historie. Samozřejmě, název se ještě může změnit, ale osobně si myslím, že je dostačující. Ostatně, přestože za sebou nemám ani první rok tříletého studia, disertace je v hlavních rysech hotova. Podobný přístup se však ode mě, domnívám se, očekával. Proto si mě vzal pod svá křídla právě profesor Strnad, který vzhledem ke svému věku a zaneprázdněnosti svolí k vedení disertací jen u skutečně mizivého počtu doktorandů. Jako by sázel na jistotu.

A právě díky profesorovi Strnadovi, svému školiteli, jsem se toho lednového dne roku 2018 vypravil z Plzně do Prahy. Profesor mi dal plnou důvěru a důrazně mi doporučil, abych zavítal do Celetné ulice,

kde má jedno ze svých pracovišť filozofická fakulta Karlovy univerzity, na které profesor Strnad, jak jsem již předeslal, taktéž působí. Svého času byl dokonce vedoucím zdejšího Ústavu světových dějin, což je pražská obdoba plzeňské Katedry historických věd. Ústav světových dějin však sídlí, a to jsem dobře věděl, protože jsem se kdysi neúspěšně pokoušel o přijetí na studia právě tam, na Palachově náměstí, zatímco v Celetné ulici je ústředí například Ústavu hospodářských a sociálních dějin, ale i katedry psychologie, která mě teď zajímala nejvíce, neboť na radu profesora Strnada jsem se zde měl setkat s jistou docentkou Rednelobovou. Pořád jsem si to jméno nemohl zapamatovat. Ještěže jsem jej měl napsané v upomínce na mobilním telefonu!

Celetná ulice, jedna z turisticky nejžádanějších ulic Prahy, která se táhla mezi Prašnou bránou a Staroměstským náměstím, přeplněná turisty, byla provoněna vůní karamelu. Nebe zahalovala opona tmy. Dny byly velmi krátké. Z oblohy se do průrvy ulice líně snášely vločky bělavého sněhu. Již předtím jsem si zjistil, kam přesně mám jít. Jakkoli na mě působila ulice nepatříčně s ohledem na to, že zde má být vstup do součásti filozofické fakulty, věděl jsem, že jdu správně. Přesto mne svíral podivný, úzkostný pocit, jehož součástí bylo vnímání jakéhosi latentního dozoru.

Ve snech mi všechny prožitky připadaly jaksi reálněji, opravdověji, emotivněji. Prožíval jsem pozitivní i negativní emoce mnohem intenzivněji, oproštěn od strnulé fádnosti, která mne svazovala ve stavu bdění. Proto jsem vždycky tak nerad vstával, procítil do oné sterilní reality, kde se vše ubíralo jedním směrem.

Židovský mystik Lawrence Kushner řekl: „*O tom, že jste byli ve vyšším světě, nemůžete nikoho nikterak přesvědčit. Protože odtamtud nemůžete přinést nic jiného než vzpomínky na sen.*“ Jako by mé sny byly návštěvou oněch vyšších světů.

Adolf Eichmann ve svých jeruzalémských vzpomínkách, nazvaných *Falešní bohové*, popisoval svůj první kontakt s masovou likvidací lidských bytostí ve vyhlazovacím táboře Kulmhof am Ner, kde přihlížel jejich usmrcení výfukovými zplodinami v pojízdné plynové komoře. Hovořil o hrůzném pekle, o vyšším pekle. Jeho vlastními slovy: „*Stále si pamatuji, že jsem se musel štípat vzadu na ruce, abych se ujistil, že jsem vzhůru, že to, co vidím, je skutečné, a že pouze nesním. Vzpomínám si na ten květnový večer v Buenos Aires, kdy jsem byl přepaden třicet metrů od domova. Mé nohy a ruce byly svázané a vozem jsem byl převezen do venkovského domu. Tehdy jsem se právě tak štípal vzadu na ruce, abych zjistil, co je pravda: sním, anebo se to, co jsem si představoval, právě stalo?*“

Samozřejmě, že jsem si během prožitku průchodu ulicí připadal opravdově, tedy opravdověji než během snění, ale cožpak jsem si právě to samé neříkal, když jsem snil? Ano, jeden ze základních signálů, pro jehož podstatu nemusím sahat daleko. Objevuje se již ve středoškolských učebnicích filozofie a vypráví velmi zajímavou příhodu o Čuangovi, jemuž se zdá, že je motýl. Když Čuang ze snění procítá, náhle zjišťuje, že je Čuang... Ovšem tu se jej zmocní pochyby: byl to Čuang, jemuž se zdálo, že je motýl, anebo se teď motýlovi zdá, že je Čuang?

Stará čínská filozofie, pronikavě aktuální.

Anebo to, co právě teď dělám, je jen snění? Zdá se snad někomu jinému, že je mnou a směřuje tam, kam si myslím, že mířím já? Celetnou ulici, kterou jsem procházel v lednovém podvečeru, jsem ve svých snech vídal v mnohem velkolepější, vzornější formě než v tomto jaksi neúplném pořádku současné reality, jedné z těch, jak věřím, několika rovin, kterou bych ještě před lety pokládal za jedinou skutečnou. Cožpak jsem neřekl, že během snění prožívám mnohem intenzivnější pocity a vše se zdá být opravdovější, reálnější? Proč by tedy právě tato realita měla být tou jedinou a pravou, ubíhající od počátku do konce v neotřesitelné linearitě?

Výše míněné možná nepřekvapí. Jak by také mohlo! Za předpokladu, že námi vnímaný svět není jednotný a nebyli jsme tu v mnoha formách nesčetněkrát dříve, nejsme zde nyní a nebudeme zde v budoucnu, pak podobné myšlenky, jak je známo, byly vyřčeny již před námi.

Tento můj náhled není nikterak originální, a dokonce ani přiznání, že není originální, není samo o sobě originální. Když nad tím tak přemýšlím, dějiny mají odpověď na všechno, na přítomnost a snad i na budoucnost. Když vzpomenu Římany, Rhómanoi, tedy ty Římany, kteří od čtvrtého století našeho letopočtu obývali východořímskou část říše, již oni si byli vědomi, pokud ne mnozí jiní dávno před nimi, že nejsou schopni říci cokoliv originálního, udělat něco, co ještě nebylo uděláno. Karel Čapek ve *Válce s mloky* napsal, že každý tah na šachovnici je starý a byl už kdysi někým hrán. Snad i naše dějiny byly kdysi hrány, a my taháme své figurky stejnými tahy. Jistý esejist, jmenoval se Theodóros Metochités, se ve třináctém

století vyjádřil, že lze žít jen z dědictví předchůdců. Bylo mu jasné, že všechno už bylo uděláno před ním, všechno bylo řečeno. Těmito svými velice moudrými myšlenkami však navazoval na své ještě starší předchůdce, jimiž byli teologové Leontios z Byzantia, který žil v šestém století, anebo Jan z Damašku, pamětník století osmého. Byli si vědomi skutečnosti, že neřeknou žádný vlastní názor, všechno přece převzali od církevních otců... Avšak byli to právě jimi vzpomínání otcové, kteří stáli na samotném počátku? Byli to zrovna oni, které lze považovat za konstruktéry původního, tedy onoho počátečního a dosud nepoznaného? V jistém slova smyslu bychom je mohli chápat jako tvořitele, ale jen za předpokladu, že měli jejich následovníci pravdu, když tvrdili, že oni vytýčili směr. Lévi-Strauss hovořil o *brikoláži*, „kutilství“, neboli vytváření nového z nahodile vybraných či převzatých součástí starého, zatímco Certeau použil pro tutéž transformaci pojem „opětovné užívání“. Lawrence Kushner napsal, že ani v jeho knize není nic nového, že všechno už bylo řečeno dříve.

Jedno je jisté, přestože se nemohu považovat za ortodoxního vyznavače kultury, jíž se v patnáctém století dostalo označení byzantská, neřeknu a nevytvořím nic vlastního, nic originálního. Vše je dáno, vše bylo řečeno, i když těžko soudit, kým vlastně. Kdy a proč?

Pamatujete se, kdy jste si poprvé uvědomili, že jednou zemřete? Mně kdysi připadalo zvláštní, že já sám jsem si tím okamžikem, uvědoměním si, že zde bude něco jiného než současné bytí, uvědomil sám sebe. Podobně to vyjádřil i Kushner, který napsal, promlouvaje ke smrti: „*Škoda, že sis pro mě přišla tak brzo, ale já jsem na tebe připraven*“

od té chvíle, kdy jsem začal nabývat vědomí.“ Jako bych do doby tohoto osobního prozření představoval jen jakousi beztvárovou hmotu. Dodnes si pamatuji na všechny vjemy, které provázely mou niternou konfrontaci s touto skutečností. Muselo to být brzy po mém narození. Teprve pak jsem začal navštěvovat mateřskou školku, chodit do základní školy, a musím říct, že udržet pozornost mi dělalo potíží zvláště u předmětů s exaktním nádechem. Všechno vědecké mi tak nějak připadalo jako matematická, fyzikální, početní dogmata, nezpochybnitelná a daná. Bez prostoru pro esoteriku. Později jsem začínal chápat, že právě soubor těchto dogmat konstituuje aktuální rovinu bytí, od které jsem se cítil tu a tam odtržen.

Smrt, jestliže má být koncem všeho vědomí, koncem nás samých, proč to všechno kolem? Nedokázal jsem to pochopit.

A zde, již na samém počátku, jako by mi z duše emanoval signál. Signály nazývám ukazatele, které jsem začal vnímat jako směrovku k pravdě, k odpovědi; signály pro mne začaly představovat části slepecké hole, díky níž jsem dokázal projít mlhou. Lawrence Kushner je nazýval branami, vstupy, které jsou všude a pořád, v každou chvíli.

Stále jsem však musel překonávat četné překážky a mnohdy se nechal svést na scestí. Ale tak už to někdy bývá. Oním signálem, jenž jako by byl *opening motivem* k mému uvědomování, prozírání v tomto životě, může být hned několik informací, zakotvených v dějinách, ale i mém současném, či *kvazisoučasném* bytí. Na první pohled jsou jen informacemi, při hlubším zkoumání mi však začaly dávat smysl.

Jan z Damašku, o kterém tu již byla řeč, je pravděpodobně autorem jinak anonymního duchovního románu *Barlaam a Joasaf*.

Čerpá ze starší indické literatury. Námět tohoto románu zcela vystihuje můj náhled na absurditu bytí, jež by mělo sestávat jen ze zákonů určených exaktní vědou a omezených mantinely narození a smrti, která je líčena jako stav nicoty, nevědomí. A já si ji představoval, jako bych ve schoulené poloze dětského zárodku byl unášen nicotou černoty, a přitom si uvědomoval, a vlastně neuvědomoval, že tento stav je konečný a neměnný, prostý vnějších vjemů, zkrátka bez čehokoliv, na co by bylo možné reagovat. Nuže, pokusy představit si tento stav ve mne vyvolávaly to, co jsem později poznal jako mimořádně intenzivní úzkost a strach. A snad proto jsem se už jako malý kluk na škole nedokázal soustředit na pro mne tehdy povrchní věci, kterými bylo učení omezených předmětů. Jakoukoli snahu jsem totiž shledával jako marnou. Už tehdy! Cítil jsem se opravdu jako královský syn v *Barlaamovi*, jenž prošel veškerým indickým a perským vzděláním, načež si začal klást otázku, jak může někdo bezstarostně žít v očekávání neznámé chvíle smrti, jejíž příchod je nejen nevyhnutelný, ale také neznámý! *Pamatuj, zemřeš!* zní z románu.

Učili mě zdánlivě nepotřebným věcem, snažili se, abych pochopil počty, naučil se číst a psát, a učili mě jiným věcem, ale nikdo se neobtěžoval tím naučit mě chápat svůj stav i stav jich samotných. I když... jistě! Vše zřejmě bylo zapotřebí dělat *algoritmicky*. Pěkně krůček po krůčku. Můj problém zřejmě představovala skutečnost, že jsem se nedokázal smířit s pořadím, ve kterém mi byla osvěta servírována, a to nejzásadnější, to jsem se musel vlastním a nejvyšším

úsilím naučit sám. Již to nebyla dogmata, nýbrž vlastní cesta, na které jsem začínal zvolna chápat.

Studium historie a filozofie mi začalo otevírat zrak, ale současně ve mně prohloubilo pochyby. Pochyby o skutečném účelu zdejšího konání. Zároveň jsem si uvědomil, jak jsem byl celou dobu slepý. Signály se objevovaly přece všude, jako by kus ze mne byl součástí mnohé z událostí, o kterých jsem čítal, které jsem prožíval. Myšlenky, o nichž jsem se den či rok domníval, že jsou moje vlastní, najednou byly přičteny někomu jinému, kdo žil, anebo, abych se vyjádřil nekonvenčně: žije kdysi, a i on je převzal od někoho ještě staršího, a ten... Ano, jestliže Bůh stvořil lidi, kdo stvořil Boha? Postupně jsem zjišťoval, že vše, nač jsem pomyslel, se v podstatě již kdysi událo, a je lhostejno, zda v Platónově světě idejí anebo podle Leibnitzova paradigmatu: není v rozumu to, co nebylo dříve ve smyslech.

Nabýval jsem pocitu, jako bych se stal součástí nějaké hry. Začal jsem pochybovat o věrohodnosti vstřebávaných informací a nejednou upadal do hlubokých melancholických záchvatů. Úzkost se stala mou pravou rukou a strach mým neodmyslitelným společníkem. Například nikdy jsem se nedokázal zbavit svého odvěkého „zlovyku“ okusovat si v důsledku jakéhosi přetrvávajícího vnitřního napětí kůži kolem nehtů, symptom, který mi vždy připomíná, abych byl fučíkovsky bdělý, i když bych třeba nechtěl být... Zlovyk, který jako by mne držel při životě a stal se bazální funkcí, o které jsem již nepřemýšlel, ale vykonával ji zcela pudově.

Prodral jsem se davem „neupřímných“ turistů, anebo takových turistů, kteří svůj zájem z mé perspektivy spíše přeháněli,

k mohutným kovaným dveřím z těžkého dřeva, které měly dvě křídla. Uchopil jsem masivní kovanou kliku a zatlačil směrem dovnitř, do prostoru, který mne náhle nasál z turistického dění tam venku. Ocitl jsem se v jiném světě. Klidným vestibulem akademické budovy jsem minul vrátnici, a opět, jako by pudově, jsem zamířil ke schodům naproti, nalevo. Letmo jsem prohlédl modrou ceduli s bílými názvy jednotlivých kateder, ústavů a všeho možného včetně pater, přičemž jsem zbystril pracoviště katedry psychologie. Byla kdesi nahoře, snad ve třetím patře, ale o výtahu po mé levici jsem nevěděl, stejně jako mi unikla možnost navštívit studentský klub s nabídkou piva, ke kterému se vinula romantická cesta do útrob zdejšího starobylého komplexu budov.

Rozehrál jsem hru se schody s velice jednoduchými pravidly. Vlevo, podesta, opět vlevo, podesta, a tak dále. A byl jsem ve třetím patře, cíli mého výstupu. Ledabylý přehled šipek a měl jsem jasno. Vydal jsem se vlevo, kde se mi zároveň naskytl malebný pohled do vnitřního dvora této jinak skutečně komplikované, avšak architektonicky velice zajímavě řešené budovy, tedy spíše komplexu několika do sebe vzájemně propojených budov, vytvářejících labyrint. Jeden z mých známých, který vystudoval bakaláře v oboru historie právě tady, se mi svěřil, že neznal nikoho, kdo by tu alespoň jedinkrát nezabloudil. Teď jsem přesně věděl, o čem mluvil, i když já jsem na křižovatkách chodeb potřeboval jen minimum času, abych se zorientoval, kudy se vydat dál. Na jednom rozcestí koridorů, dominujících mdle žlutavou barvou, jsem se vypravil doprava a pak ještě jednou, aby mne na konci chodby uvítala

katedra psychologie. Byl jsem u cíle. Pootevřenými dveřmi jsem prošel do předsíně se stolem a křeslem. Na stěnách byly zajímavosti spojené s oborem, kterým jsem však nevěnoval přílišnou pozornost, a hned jsem se vydal nalevo k dalším otevřeným dveřím, odhalujícím interiér kanceláře. Nakoukl jsem do místnosti a můj pohled se setkal s vitální dámou v brýlích a s nakrátko střiženým účesem.

„Dobrý den. Jdu za paní docentkou Rednelobovou,“ oznámil jsem.

Dáma odtrhla svůj pohled od počítačového monitoru a hlavou pokynula k dalším otevřeným dveřím, které nepochybně vedly do učebny, což jsem poznal podle mnoha lavic a židlí.

„Paní docentka je vzadu. Projděte učebnou a zaklepejte na dveře vzadu vedle tabule,“ vysvětlila mi.

Poděkoval jsem a pomalým krokem vstoupil do učebny se zastaralým vybavením. Učebna byla prázdná. Řadou oken napravo sem pronikala karmínová záře pouličního osvětlení, které se snoubilo s osvětlením místnosti, nalevo stály vitríny s nějakými přístroji. Přímo přede mnou trpěla osamělostí bílá tabule a vedle ní zmíněné dveře, zavřené. Na okamžik jsem se pozastavil, abych si panoramaticky prohlédl celou místnost. Na zdi vedle vchodu, kterým jsem vešel, visela svěrací kazajka a vedle ní ubohý svrchník s číslem napsaným inkoustem.

Přistoupil jsem ke dveřím a zaklepal na ně. Ozvaly se kroky a za právě otevřenými dveřmi se objevila žena ve věku asi pětapadesáti let s černými, dlouhými kadeřavými vlasy. Působila velmi uvolněným a přátelským dojmem.

„Dobrý den,“ pozdravil jsem a dodal: „Hledám docentku Rednelobovou.“

„Dobrý den,“ otevřela dveře dokořán a pokynutím hlavy mě pozvala dál. Při tom mi stihla podat ruku a vysvětlit: „To jsem já, Rednelobová, těší mě.“

Ocitl jsem se v místnosti se zeleným, stejně jako mnoho ostatních věcí zde, zastaralým kanapem.

„Sedněte si,“ vybídla mě a formálně se zeptala: „Dáte si něco k pití? Čaj, kávu?“

„Ne, děkuji,“ zdvořile jsem odmítl a pohledem skenoval interiér nikterak zajímavé místnosti, která mi zčásti připomínala skladiště.

Docentka se usadila na židli, kterou si přisunula od pracovního stolu, a vyjádřila svůj vděk, že jsem přišel: „Jsem ráda, že jste to našel a že jste přišel. Nevím, co všechno vám váš školitel, profesor Strnad, řekl, ale trvala jsem na tom, abych vám vše mohla, pokud možno, vysvětlit osobně.“

„Profesor Strnad mi jen řekl, že by byl rád, kdybych se za vámi zastavil, že by to pro mne mohlo být obohacující. Takže... abych se přiznal... jsem tak trochu jako na trní,“ snažil jsem se odlehčit situaci.

„Byl jste vybrán cíleně, na základě doporučení profesora Strnada. Hned vám vše vysvětlím. Abychom přešli rovnou k věci, na začátek bych vám chtěla říci, že v rámci svého výzkumu bych s vámi ráda podnikla jistý experiment, který podléhá jednoznačným kritériím,“ odmlčela se. „S panem profesorem Strnadem, který mi vás doporučil, se znám již řadu let. Důvěřuji mu a on, zdá se, důvěřuje vám, věří, že splňujete předpoklady, které jsou k experimentu potřebné.“

„O jaký experiment a o jaké předpoklady se jedná?“ zeptal jsem se spíše formálně než ze skutečné zvědavosti. Abych řekl pravdu, právě jsem pociťoval směsici jistého zklamání a vzrušení zároveň.

„V první řadě je zapotřebí... tedy očekává se, že budete do oblasti svého historického zájmu skutečně zapálen, budete mu plně oddán, budete v něj věřit, budete jej prožívat, dokážete se do něj vcítit.“

Když vyjmenovávala tato slova, zprvu jsem se přemáhal, abych se nezačal usmívat. Ta její zanícenost pro věc mi připadala zvláštní. Uvědomoval jsem si však, že se nacházím na akademické půdě. Na místě, které má svoji prestiž a kam mě poslal neméně prestižní člověk, jehož jsem svým způsobem obdivoval a jehož důvěru jsem nechtěl zklamat. Proto jsem se usmíval jen v nitru, v prožívání, a navenek, ve svém chování, jsem pokoušení usmát se odolával. Přede mnou však seděla renomovaná psycholožka. Možná dokázala postřehnout můj úsměv vnitřním zrakem odborníka. Na důkaz, že naslouchám každému jejímu slovu, které současně chápu a s nímž se bytostně ztotožňuji, jsem pokyvoval hlavou. Ale abych nezůstal jen u mechanického přikyvování, ke kterému by se za okamžik přidalo mručivé *hm*, řekl jsem: „Ano, jistě. O tom hovořil již Leopold Ranke. O nutnosti vcítit se do historického období. Ale co to má všechno společného se mnou?“ stále jsem nechápal.

Jako by mým slovům nepřikládala význam, pokračovala: „Máte velice úzce vymezenou oblast výzkumu. Víím, že u profesora Strnada píšete disertaci na téma...“

Nenechal jsem ji dopovědět a jaksi reflexivně jsem za ni doplnil: „Na téma Sobiboru, vyhlazovacího tábora Sobibur.“

„Jistě. Prý se jedná o poměrně málo historicky zmapovaný tábor, k jehož historii se vám podařilo shromáždit velké množství materiálu. Vaše disertace je *prý* takřka hotova a profesor Strnad v ní vidí velký potenciál. Nicméně, pro mě není ani tak podstatný řemeslný *potenciál* vaší práce, který si jako psycholožka nemohu dovolit posuzovat z historiografického hlediska, ale zaujaly mne reakce vašeho školitele na citlivost, s jakou jste k tématu přistoupil. Prý se o toto téma zajímáte již spoustu let, a to vše je pro kandidáta na můj výzkum velice důležité. Neurazte se, ale váš školitel se mi svěřil, čistě soukromě, že váš zájem balancuje na pomezí obsese.“

Ano. Jaksi vnitřně jsem odhadoval, že řekne právě tohle. *Obsese*. Nyní jsem se viditelně pousmál, ačkoli tentokrát nebyl můj úsměv upřímný, ale měl posloužit odlehčení pro mne nepříjemné situace. Nerad jsem svůj vědecký výzkum spojoval s psychickými přešlapy překračujícími rámec akademického vědeckého prostředí, jakkoli jsem si vnitřně uvědomoval, že má pravdu a že kombinace těchto proměnných je právě tím, co mě sem přivedlo. Nahlas jsem konstatoval: „O tábory smrti, mezi nimi o Sobibor, se zajímám od patnácti let. Sobibor jsem poprvé navštívil, když mi bylo osmnáct. Tábory smrti jsou tím, co mě přivedlo ke studiu historie.“

„A to je přesně to, s čím bychom mohli úspěšně pracovat, pokud nebudete nic namítat.“

„Pracovat?“ podivil jsem se.

„Ano, na výzkumu, experimentu, pro který se hodíte. Je to jen na vás.“

„A v čem má onen experiment spočívat? K čemu má sloužit?“

„Vás může jeho výsledek obohatit jako historika. Jeho prostřednictvím se můžete dozvědět o vašem tématu to, co byste se tradičními metodami nikdy nedozvěděl.“

„Co tím myslíte?“

„Jistě vás jako doktoranda na Katedře historických věd nemusím seznamovat se školou Annales...“ odmlčela se.

„Ne, to jistě ne,“ náhle jsem se cítil znovu jako na semináři z metodologie v posledním ročníku magisterského studia.

„Alain Besancon a Michel de Certeau prováděli pokusy s takzvanou psychoanalytickou historií. Bylo to v sedmdesátých letech, kdy jim naslouchala právě škola Annales. Zůstali nicméně bez následovníků. Stejně důležité je ale jméno Alphonse Dupront, jenž byl nazván ‚hlubinným historikem‘.“

Tato jména mi příliš neříkala, alespoň ne v kontextu, v jakém je docentka Rednelobová zmínila. Věděl jsem pramálo o „hlubinné historii“, ale přesto se tok mých myšlenek nyní soustředil na historika Jacquese Le Goffa, který se v nějaké předmluvě o „hlubinných historících“ zmiňoval, stejně jako o tom, že v Americe naznačila tato *psychohistorie* zajímavé cesty, ale jaksi se neprosadila. To bylo vše. Přece jen jsem tedy něco o problematice, kterou docentka Rednelobová předeštlá, věděl.

„Víte,“ pokračovala, „můžete a nemusíte se mnou souhlasit, ale někteří historikové věří, že každé historické bádání předpokládá, že výzkum má už v prvních krocích určitý směr. Ten váš byl bezesporu vytyčen vaší návštěvou Sobiboru v osmnácti letech, o které jste mi před chvílí pověděl. Dále se říká, že na počátku je duch, přičemž